

# Zemanek, Alicja

---

## Sesja naukowa "Przyroda - Nauka - Kultura II (W poszukiwaniu jedności nauki i sztuki)" (Kraków, 23-24 września 2005)

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 50/3-4, 349-354

---

2005

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.



SESJA NAUKOWA „PRZYRODA-NAUKA-KULTURA II  
(W POSZUKIWANIU JEDNOŚCI NAUKI I SZTUKI)”  
(KRAKÓW, 23–24 WRZEŚNIA 2005)

W dniach 23–24 września 2005 r. odbyła się w Krakowie druga sesja naukowa z cyklu „Przyroda-Nauka-Kultura” zorganizowana przez Ogród Botaniczny Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Sekcję Historii Botaniki Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Myślą przewodnią tych interdyscyplinarnych spotkań jest „wyjście z getta wąskich specjalności” charakteryzujących naukę współczesną, a zwłaszcza próba przekroczenia „metodologicznej przepaści” oddzielającej nauki przyrodnicze i ściśle od humanistyki i sztuki. Pierwsze sympozjum (26–27 czerwca 2000), którego podtytuł brzmiał „Humanistyczny kontekst nauk przyrodniczych u progu XXI w.” oraz wydany w 2000 r. tom posesyjny spotkały się z dużym zainteresowaniem środowiska przyrodników i humanistów. W czasie ostatniej konferencji opatrzonej myślą przewodnią „Poszukiwanie jedności nauki i sztuki” wygłoszono 20 referatów dotyczących architektury, biochemii, biologii polarnej, edukacji przyrodniczej, etnobotaniki, farmacji, historii botaniki, historii elektroniki, historii sztuki, językoznawstwa i poezji. Sympozjum podzielone było na dwa bloki tematyczne: „Humanistyczny kontekst nauk przyrodniczych – wybrane zagadnienia” (8 referatów) oraz „Natura i sztuka” (12 referatów).

Sesję otworzył dyrektor Instytutu Botaniki UJ prof. dr hab. Adam Zając, który przedstawił swoje przemyślenia na temat perspektyw, jakie niesie interdyscyplinarne podejście do badań naukowych. Autorem pierwszego referatu był prof. dr hab. inż. Ryszard Tadeusiewicz, były rektor Akademii Górniczo-Hutniczej im. S. Staszica w Krakowie, przedstawiciel nauk ścisłych, znany z szerokich humanistycznych zainteresowań. W prezentacji zatytułowanej Droga od odkryć przyrodniczych poprzez badania naukowe do nowych form kultury na przykładzie historii rozwoju elektroniki w sugestywny sposób ukazał narodziny i przebieg „elektronicznej rewolucji”, która „wkroczyła do naszego życia, zmieniając sposób naszej pracy, naszej rozrywki, a nawet sposób tego, jak chorujemy i umieramy”.

Zagadnień najszybciej rozwijającej się dzisiaj dziedziny biologii – biochemii – dotyczyło wystąpienie dr hab. Marii Kapiszewskiej, Składniki diety roślinnej jako remedium na choroby cywilizacyjne. Autorka, łącząc w swoich rozważaniach problematykę genetyki molekularnej z zagadnieniami antropologii, ewolucjonizmu i dietetyki, podkreśliła, że kondycja zdrowotna człowieka jest zależna w tym samym stopniu od jego genomu, co od stylu życia, składu i kaloryczności spożywanych posiłków oraz od czynników środowiskowych. Historii językoznawstwa poświęcony był referat prof. dr hab. Anny Dąbrowskiej, Wpływ nauk przyrodniczych na językoznawstwo XIX wieku. Na przykładzie koncepcji niemieckiego botanika i językoznawcy – Augusta Schleichera oraz innych autorów

ukazany został wpływ biologii, a zwłaszcza ewolucjonizmu na kształtowanie się podstaw współczesnego językoznawstwa. Oryginalny dokument, jakim jest zielnik Elizy Orzeszkowej zachowany w zbiorach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk omówiła Anna Maria Kielak. Sporządzony przez autorkę Nad Niemnem zielnik jest nie tylko dowodem jej zainteresowania botaniką, ale również ludowym nazewnictwem i sposobami użytkowania ziół. Problematyki etnobotanicznej dotyczyły dwa inne referaty: dr Anny Trojanowskiej (Święci i zioła w wierzeniach i praktykach polskiej wsi) oraz mgr Piotra Klepackiego (Użytkowanie roślin przez mieszkańców wsi sąsiadujących z Magurskim Parkiem Narodowym i Parkiem Krajobrazowym Puszczy Knyszyńskiej). Dr hab. Wanda Grębecka przedstawiła interesujące idee na temat teoretycznych podstaw ochrony przyrody (Problemy ochrony rodzimego krajobrazu a tożsamość narodowa). Autorzy tych koncepcji, m.in. January Kołodziejczyk i Jerzy Hryniewiecki wskazywali na ogromną rolę związku między człowiekiem i jego twórczymi dziełami a krajobrazem, w którym przychodzi mu działać. Przypomniane zostały słowa profesora W. Szafera na temat przesunięcia po drugiej wojnie światowej polskich granic. Jak pisał ten znakomity botanik, zmienione zostały przyrodnicze podstawy rozwoju kultury polskiej, a tym samym zmieni się „charakter narodowy” Polaków. Dzisiaj, w obliczu dyskusji nad potrzebą zachowania różnorodności przyrodniczej i kulturowej, słowa te zabrzmiały szczególnie aktualnie. Na zakończenie pierwszej części konferencji dr hab. Piotr Köhler w prezentacji pt. Obszary polarne w dydaktyce Uniwersytetu Jagiellońskiego przypomniał, że polarystyka należy do ważnych dziedzin nauki polskiej, a jej nauczanie w naszej najstarszej uczelni zainicjowano w XIX w.

Drugą część spotkania „Natura i sztuka” rozpoczęła dr Małgorzata Szafranśka omawiając Ogrody filozofii. Humanistyczny ogród jako miejsce pracy naukowej. W szerokim kontekście ogólnokulturowym przedstawiła zjawisko „ogrodu wiedzy”, tak popularnego w czasach Renesansu. Obecni na sali współcześni badacze natury słuchali zapewne z pewną dozą nostalgii tego pięknego referatu, zwłaszcza gdy autorka stwierdziła: „w tych szczęśliwych czasach każdy uczonec miał dom z ogrodem, a jeśli parał się filozofią przyrody, to zapewne w jego ogrodzie było choć kilka rzadkich okazów, podarowanych przez przyjaciół i znajomych cudzoziemców [...]”. O „roślinnej poezji” mówili profesorowie – przyrodnicy zajmujący się w swej działalności naukowej trawami: prof. dr hab. Ludwik Frey (Poezja traw czyli trawy w poezji) oraz prof. dr hab. Stanisław Kozłowski (Bo piękno łąk na to jest...). Ludwik Frey z wielką erudycją zaprezentował zgromadzony przez siebie „poetycki zielnik traw”. Stanisław Kozłowski przywołał pojęcia, o których nie mówi się na co dzień w naszej cywilizacji: piękno, dobro, prawdę... Zwrócił też uwagę na bardzo ważny problem dotyczący edukacji: co robić, by w dobie dzisiejszej specjalizacji uczyć nie

tylko instrumentalnej wiedzy nastawionej na eksploatację zasobów przyrodniczych, lecz pokazywać także sprawy tak ulotne, jak piękno traw, czy niepowtarzalna architektura łąk. Temat ten podjął mgr Roman Muranyi w wystąpieniu zatytułowanym *Fotografia przyrodnicza na pograniczu nauki, sztuki i edukacji*. Rozważania o poezji traw dowcipnie uzupełniła prof. dr hab. Romana Czapik, przytaczając „pochwałę traw” z *Podróży Guliwera J. Swifta*: „[...] ktokolwiek zdołałby wyhodować dwa kłosa zboża lub dwa liście trawy w miejscu, gdzie przedtem rósł tylko jeden, bardziej zasłużyłby się ludzkości i większą krajowi swemu uczynił przysługę, niż wszyscy politycy razem wzięci”. Do problematyki historii nauki powrócił dr hab. Andrzej Jankun w referacie *Znaczenie ilustracji w historii botaniki*. O inspirującej roli sztuki dla rozwoju metod empirycznych w badaniach nad roślinami mówili: prof. dr hab. Alicja Zemanek i prof. dr hab. Bogdan Zemanek (*Ilustracja botaniczna Renesansu a kształtowanie się wiedzy empirycznej – morfologia roślin na akwarelach z kolekcji Libri picturati A18-30*). Wyniki interesujących badań nad siedemnastowieczną ilustracją botaniczną zaprezentowała prof. dr Karolina Targosz („*Natura pictrix*” – antropomorficzne i zoomorficzne orchidee Martina Bernhardiego de Bernitz i Jacoba Breyniusa). Dla dzisiejszego słuchacza nader szokująco zabrzmiało przedstawienie wyników poszukiwań przyrodników doby Baroku, którzy widzieli (i rysowali) w kwiatach orchidei nie tylko formy podobne do owadów i ptaków, ale również postacie nagich mężczyzn i kobiet, a nawet eunuchów. Szczególny typ barokowej publikacji, jakim jest *florilegium* – album pięknych kwiatowych rycin pozbawionych naukowego komentarza, omówiła mgr Elżbieta Kozdęba-Łojek. O tym, że roślina była od najdawniejszych czasów przedstawiana w sztuce, co zanotowano na kartach Biblii, mówiła dr Zofia Włodarczyk (*Ornamentyka roślinna w tekstach biblijnych*). Prof. dr Anna Bach przedstawiła bardzo wnikliwie specyfikę kulturową ogrodów Japonii (*Nauka i sztuka w ogrodach japońskich*). Beata Makowska zaprezentowała *Elementy roślinne w dekoracji krakowskich kamienic przełomu XIX i XX wieku i ich spójność z ówczesną myślą architektoniczną*. Dr Danuta Nespiak omówiła bardzo sugestywnie życie i dzieła renesansowego malarza Botticellego, sławnego twórcy alegorycznych wizji pełnych pięknych kobiet, kwiatów i mitycznych ogrodów (*Sandro Botticelli – od Primavera do Lacrimosy*).

Obrady sympozjum odbywały się w sali wykładowej na drugim piętrze Collegium Śniadeckiego UJ stojącego na terenie najstarszego w Polsce Ogrodu Botanicznego (rok założenia – 1783). Wieczorem, w tej samej sali odbył się koncert muzyki kameralnej pod dyrekcją Jana Baryły. W Muzeum Ogrodu otwarto wystawę „roślinnych ekslibrisów” dr Krzysztofa Kmiecica – farmaceuty, artysty, podróżnika. Na zakończenie pierwszego dnia krakowskiego spotkania odbyło się spotkanie towarzyskie, tradycyjnie już pod palmami, w szklarni oświetlonej światłami świec. W „transdyscyplinarnym” sympozjum wzięło udział ponad 60

osób z Częstochowy, Katowic, Krakowa, Lublina, Poznania, Rzeszowa, Warszawy i Wrocławia. Żywe dyskusje między uczestnikami zdawały się wskazywać, że warto czasem „wychodzić z okopów” własnych dyscyplin, żeby uświadomić sobie, że natura jest całością, chociaż uczeni badają ją różnymi metodami, a jej piękno umykające racjonalnym analizom, wciąż bliskie jest dzisiejszym ludziom nauki.

*Alicja Zemanek*  
Uniwersytet Jagielloński  
Kraków



Ryc. 1. Sesja naukowa „Przyroda-Nauka-Kultura II  
(W poszukiwaniu jedności nauki i sztuki)”, Kraków, 23–24 września 2005.  
Grupa uczestników na tarasie Collegium Śniadeckiego UJ  
w Ogrodzie Botanicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Fot. A. Mróz.



Ryc. 2. Kuluarowe dyskusje  
– prof. dr hab. Anna Dąbrowska z mgr Piotrem Klepackim. Fot. M. Lankosz-Mróż.





Ryc. 3. Spotkanie towarzyskie „pod palmami” w szklarni Ogrodu Botanicznego. Siedzą od lewej: dr hab. Józef Mitka, prof. dr hab. Kazimierz Szczepanek, dr Kazimierz Kozak. Fot. A. Mróz.



Ryc. 4. Jeden z „roślinnych” ekslibrisów dr Krzysztofa Kmiecica zaprezentowanych na wystawie w Muzeum Ogrodu Botanicznego UJ.